

Kazimierz Sawicki

Uniwersytet Szczeciński

ROLA RACHUNKOWOŚCI I AUDYTU FINANSOWEGO W ZARZĄDZANIU PRZEDSIĘBIORSTWEM PROWADZĄCYM DZIAŁALNOŚĆ W WARUNKACH RYZYKA

1. Wstęp

Od kilkunastu lat, a zwłaszcza od początku dwudziestego pierwszego wieku, gospodarka coraz bardziej się globalizuje. Występują istotne zmiany społeczne, prawne i ekonomiczne w skali światowej, kontynentalnej i krajowej. Lawinowo następująca niepewność (uogólniona niepewność), której źródłem jest tempo, zakres, zasięg, głębokość i szybkość rozchodzenia się zmian w zglobalizowanej gospodarce, będącej otoczeniem biznesu, w tym także niewielkich i pozornie lokalnych przedsięwzięć, wymaga zmiany zarówno podejścia do zarządzania, jak i stosowanych metod i technik [8, s. 7]. W złożonych, zmiennych warunkach gospodarczych i wobec walki konkurencyjnej zarządzanie przedsiębiorstwem staje się coraz trudniejsze. Działalność podmiotów gospodarczych obciążona jest ryzykiem, często wysokim, powodującym upadłość licznych przedsiębiorstw.

Dążąc do maksymalnego ograniczenia ryzyka zarządzania strategicznego, taktycznego i operacyjnego, jednostki gospodarcze poszukują różnych metod „wczesnego ostrzegania”, asekuracji przed negatywnymi skutkami ryzyka oraz najbardziej przydatnego instrumentarium sterowania działalnością podmiotu. Skuteczność zarządzania mierzy się zazwyczaj stopniem osiągnięcia założonego celu, stopą wzrostu wartości rynkowej przedsiębiorstwa, efektywnością ekonomiczną posiadanego majątku i zatrudnionych pracowników, oraz zachowaniem płynności środków pieniężnych.

Jednym z warunków skutecznego zarządzania przedsiębiorstwem jest dysponowanie odpowiednimi informacjami w ujęciu prospektywnym, teraźniejszym i retrospektywnym. Informacje powinny dotyczyć całej działalności przedsiębiorstwa, z uwzględnieniem jego celu głównego i celów szczegółowych. Decydenci żądają ujawn-

niania nie tylko informacji wartościowych, lecz także informacji jakościowych, ilościowych, wyrażonych w liczbach absolutnych i względnych, przedstawionych w różnych przekrojach, dotyczących przedsiębiorstwa i jego zamierzonej działalności, z uwzględnieniem otoczenia przedsiębiorstwa itp. Istotne jest, aby głównym dostawcą tych informacji był nowoczesny, kompleksowy, a równocześnie elastyczny system rachunkowości, a dostarczane przez niego informacje cechowała rzetelność i wiarygodność, poświadczona przez kompetentne osoby lub instytucje.

2. Zarządzanie przedsiębiorstwa a niepewność i ryzyko

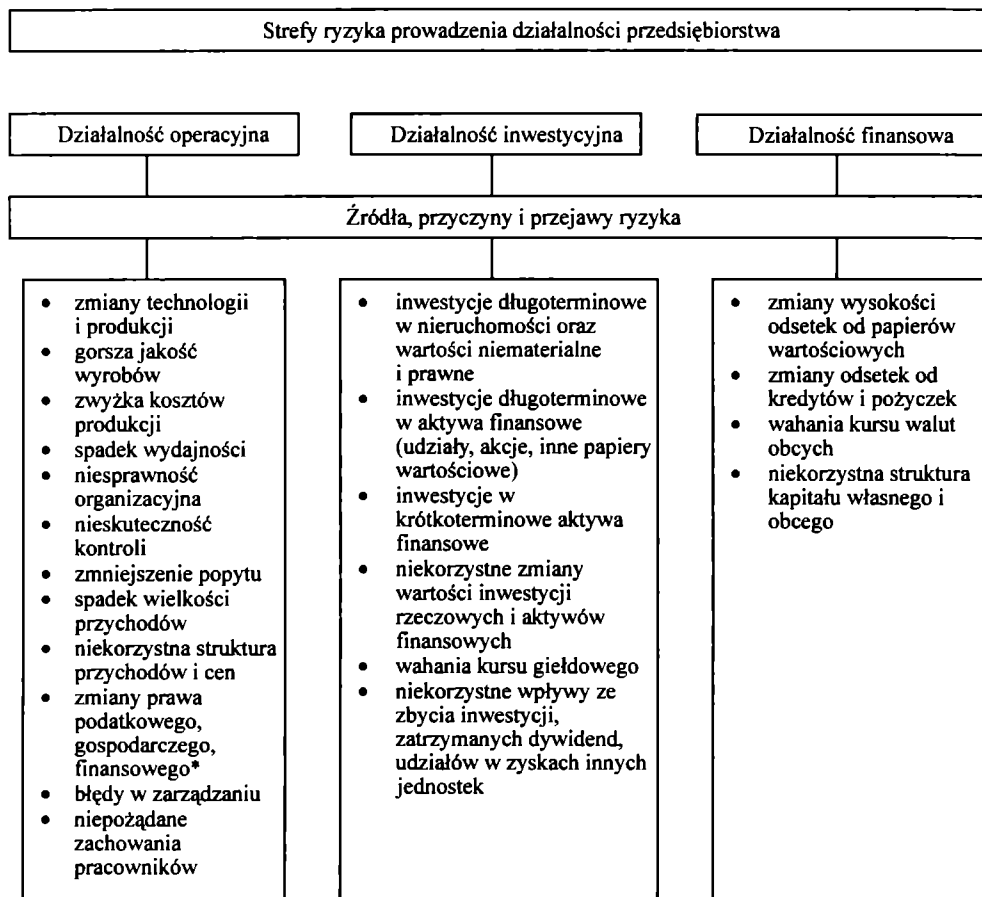
Różne czynniki i warunki powodują powstawanie w procesie zarządzania wielu problemów decyzyjnych. Podział tych problemów według różnych kryteriów przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Klasyfikacja problemów decyzyjnych

Kryterium podziału	Rodzaje problemów decyzyjnych
Szczebel zarządzania	strategiczne, taktyczne, operacyjne
Zakres problemu	kompleksowe, wycinkowe
Przedmiot	dziedziny tematyczne (gospodarka środków trwałych, materiałów, zatrudnienie itp.), część dziedziny tematycznej (np. zakupy środków trwałych, sprzedaż środków trwałych)
Zakres czasowy	bieżące, krótkookresowe, długookresowe
Charakter	standardowe (rutynowe), nietypowe (incydentalne występujące w szczególnych sytuacjach)
Stopień ryzyka	ryzyko wysokie, średnie, niskie
Powtarzalność	regularne, nieregularne (sporadyczne), jednorazowe
Stopień pewności	deterministyczne, probabilistyczne, mieszane
Podatność na kwantyfikację	wymierne ilościowo, niewymierne (jakościowe), mieszane
Możliwość modelowania	ujęte w modelu poddającym się optymalizacji, ujęte w modelu bez możliwości optymalizacji, nie ujmowane w modelu

Źródło: opracowanie własne na podstawie [6, s. 30].

Działanie w warunkach „uogólnionej niepewności” wymaga podejmowania ryzyka [8, s. 143]. Należy zaznaczyć, że pojęcia niepewność i ryzyko są w pewnym stopniu zbieżne, jednak istnieje między nimi istotna różnica, dotycząca możliwości obliczenia ich skutków. Objął to już w roku 1921 F. Knith [5], stwierdzając, że „mierzalna niepewność, czyli właściwe ryzyko – jak ją powinniśmy określać – jest tak odmienna od niepewności niemierzalnej, że okazuje się, iż właściwie nie stanowi ona niepewności.

* Wyodrębniane niekiedy z działalności operacyjnej.

Rys. 1. Ryzyko działalności przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne.

Dlatego termin *niepewność* powinniśmy zastrzec tylko do jej niemierzalnych aspektów”. W podobny sposób odmiennosć pojęć niepewność i ryzyko opisuje A. Kamela-Sowińska [4, s. 333-334].

W literaturze przedmiotu spotyka się kilkadziesiąt różnych podziałów ryzyka (por. [1; 9; 10; 11; 12; 14]). Spośród licznych klasyfikacji ryzyka na rys. 1 przedstawiono trzy, uznawane zazwyczaj za podstawowe. Niekiedy wyróżnia się również ryzyko prawne i polityczne, obejmujące możliwość poniesienia strat w wyniku prowadzenia przez jednostkę działalności wykraczającej poza zakres obowiązujących przepisów prawa lub wskutek niekorzystnych decyzji politycznych.

3. Zadania rachunkowości w zakresie minimalizacji negatywnych skutków ryzyka

Zarządzanie przedsiębiorstwem wymaga informacji niezbędnych do podjęcia właściwych decyzji. Zbiór tych informacji może być przygotowany w sposób systemowy lub na potrzeby określonego celu, który determinuje szczegółowe zasady, metody, procedury i wyceny zdarzeń gospodarczych oraz prezentowania w sprawozdaniach finansowych i innych raportach skutków działalności gospodarczej [16, s. 123].

Jeżeli rachunkowość ma być głównym źródłem informacji ekonomiczno-finansowej dla użytkowników zewnętrznych i wewnętrznych jednostki gospodarczej, to powinna stanowić rachunkowość *sensu largo*, a więc obejmować:

- rachunkowość finansową, która informuje o stanie majątkowo-finansowym, osiągniętym zysku lub stracie poniesionej przez jednostkę,
- rachunkowość zarządczą, zorientowaną na zaspokojenie różnorodnych potrzeb informacyjnych kierownictwa jednostki, dotyczących decyzji o charakterze długo- i krótkookresowym.

Pomijając zawarte w bogatej literaturze przedmiotu charakterystyki rachunkowości finansowej i zarządczej, warto zaznaczyć, że mimo odmienności obu rachunkowości, zwanych niekiedy systemami lub podsystemami, są one w dużym zakresie spójne i wzajemnie powiązane. Wynika to z następujących faktów:

- część informacji zawartych w sprawozdaniach sporządzanych w ramach rachunkowości finansowej jest wykorzystywana w procesie zarządzania,
- w czasie sporządzania obligatoryjnych sprawozdań finansowych konieczne jest uzgodnienie i zweryfikowanie ustaleń tych rachunkowości w zakresie podstawowych kategorii wynikowych.

Słuszne i uzasadnione jest twierdzenie, że integracja rachunkowości finansowej i zarządczej jest warunkiem, aby rachunkowość była sprawnym instrumentem zarządzania podmiotem gospodarczym. Powinno to być poprzedzone określeniem zbiorów informacji, które rachunkowość przekaże lub udostępni zainteresowanym osobom lub jednostkom.

Do zarządzania jednostką w warunkach ryzyka wskazane jest stosowanie systemowych procedur: 1) identyfikacji ryzyka, 2) oszacowania (wartościowania) ryzyka, 3) planowania ryzyka, 4) zmniejszania ujemnych skutków ryzyka. Na potrzeby każdej procedury należy zebrać i opracować odpowiednie informacje. Zestaw tych informacji, zwany portfelem ryzyka, jest zbiorem wewnętrznych układów zdarzeń, zmian otoczenia, systemu prawnego, sposobów realizacji zadań, oddziaływań personalnych. Szczególną uwagę zwraca się na zabezpieczenie przed ryzykiem poniesienia strat, aby zapewnić kontynuację działalności przedsiębiorstwa. Procedury związane z ryzykiem i informacje potrzebne do ich wykonania przedstawia tab. 2.

Tabela 2. Procedury związane z ryzykiem i zestaw informacji potrzebnych do portfela ryzyka

	Procedury związane z ryzykiem		Informacje na potrzeby procedur (variantowanie informacji)
Konsultowanie i komunikowanie dotyczące ryzyka	przed podjęciem decyzji	identyfikacja ryzyka	– rodzaje i przyczyny zagrożeń w warunkach ryzyka, oraz ich przyczyny (ustalenie rodzajów i czynników ryzyka) – co może się wydarzyć – procedury objęte ryzykiem – gdzie wystąpi ryzyko – kiedy zaistnieje ryzyko – w jaki sposób powstanie ryzyko – spodziewane skutki ryzyka – określenie ryzyka głównego – powiązanie ryzyka z innymi zdarzeniami
		szacowanie (wartościowanie) ryzyka	– ustalanie celów i zadań częściowych z uwzględnieniem priorytetów – rodzaj i kierunek odchyleń – określenie wielkości odchyleń – zdefiniowanie skutków odchyleń – analiza kosztów i efektów – decyzja czy zarządzać ryzykiem i w jakim zakresie
		planowanie ryzyka	– możliwości reakcji i sprzężeń wzajemnych – systemy zabezpieczeń przed ryzykiem (zewnątrznym, wewnętrznym) w długim i krótkim okresie – wybór narzędzi zabezpieczeń – określenie rozwiązań organizacyjnych – ocena sytuacji rynkowej – ustalenie systemów wczesnego ostrzegania
Wykonanie decyzji i ich ocena	po podjęciu decyzji	działania eliminujące lub ograniczające skutki ryzyka	– monitoring systemów wczesnego ostrzegania – rachunkowość zabezpieczeń – rozłożenie ryzyka między przedsiębiorstwo a kontrahentów – tworzenie rezerw na pokrycie strat oraz rezerw na zobowiązania – tworzenie kapitału z aktualizacji wyceny składników aktywów – dokonywanie odpisów aktualizujących wartość składników aktywów – pozostawienie niepodzielonego zysku netto na pokrycie spodziewanych strat

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [1, s. 376-400; 7; 12, s. 151].

Należy zaznaczyć, że rachunkowość jako system wspierający zarządzanie powinna dostarczać nie tylko informacji zawartych w tab. 2, ale także stwarzać podstawy do:

- systematyki ryzyka,
- oszacowania wariantów decyzyjnych,
- nadania wymiernej postaci modelom decyzyjnym,
- przeprowadzenia rachunku prawdopodobieństwa,
- oceny możliwości zapobiegania i przeciwdziałania ryzyku, zapewniając osiągnięcie założonych celów [7, s. 89].

Z punktu widzenia podmiotu gospodarczego, szczególnie działającego w warunkach ryzyka, ważne jest zabezpieczenie się przed upadłością i likwidacją. Dlatego ustawa o rachunkowości [17], oprócz zobowiązania przedsiębiorstwa do przestrzegania określonych zasad w zakresie wyceny, rozliczania w czasie kosztów i przychodów, wykazywania realnych kosztów bez względu na wynik finansowy, tworzenia rezerw na straty i zobowiązania itp., nakłada na kierownika jednostki obowiązek ustalania zdolności do kontynuowania działalności w dającej się przewidzieć przyszłości w nie zmniejszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Dokonując tego ustalenia, kierownik jednostki powinien uwzględnić wszystkie okoliczności i informacje dostępne na dzień sporządzania sprawozdania finansowego, dotyczące przyszłości obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego. Aby uzyskać pewność, że założenie kontynuacji działalności jest zasadne, zarząd może być zmuszony do rozważenia wielu czynników określających bieżącą i oczekiwaną rentowność, przepływy środków pieniężnych, sytuację dłużników, harmonogram spłaty zobowiązań, duże wahania kursów walutowych, potencjalne źródła alternatywnego finansowania.

Do obowiązków kierownika jednostki należy także zwrócenie uwagi na niekorzystne skutki przyszłych zdarzeń lub uwarunkowań w działalności operacyjnej (utrata podstawowego rynku, umowy franchisingowej, głównego dostawcy lub licencji, odejście personelu kierowniczego lub wybitnych specjalistów, zagrożenie nabycia materiałów i surowców niezbędnych do produkcji) oraz na działania innych czynników (toczące się przeciwko jednostce postępowanie sądowe lub administracyjne, które w przypadku niekorzystnego rozstrzygnięcia dla jednostki mogłyby spowodować nawet jej upadłość, zmiany w prawie i polityce rządu). Jednostka, której możliwość kontynuowania działalności jest niepewna, jest ustawowo zobowiązana do opisu owej niepewności oraz do ukazania w informacji dodatkowej, czy sprawozdanie finansowe zawiera związane z tym korekty, czy są planowane bądź podejmowanie przez jednostkę działania w celu eliminacji niepewności. Dla potencjalnych i aktualnych inwestorów istotne mogą być również inne szczegółowe informacje, zawarte w załączonym do sprawozdania finansowego sprawozdaniu jednostki z działalności, o ważnych zdarzeniach sytuacji finansowej, instrumentach finansowych, wskaźnikach finansowych i niefinansowych.

4. Audyt finansowy wspierający zarządzanie przedsiębiorstwa

Pojęcie audytu jest wieloznaczne, różnie definiowane, klasyfikowane i interpretowane. W języku polskim termin „audyt” jest najczęściej utożsamiany z pojęciem „rewizja”. Nie prezentując stanowisk różnych autorów i wielu kryteriów podziału audytu, na potrzeby niniejszego artykułu można ograniczyć się do następujących stwierdzeń i sformułowań. Z punktu widzenia przedsiębiorstwa wyróżnia się audyt wewnętrzny i zewnętrzny; ich charakterystykę przedstawiono w tab. 3. Drugim istotnym kryterium podziału audytu jest jego przedmiot. Najogólniej wyodrębnia się wówczas audyt finansowy i niefinansowy (np. audyt operacyjny, zarządzania, informatyczny, jakości, wyrobu, procesu).

Biorąc pod uwagę oba kryteria ogólne, pojęcie „audyt finansowy”¹ obejmuje:

- audyt finansowy wewnętrzny,
- audyt finansowy zewnętrzny.

Zadania, zakres przedmiotowy, techniki i procedury wewnętrznego i zewnętrznego audytu finansowego są takie same lub bardzo podobne. Podstawowa różnica dotyczy odbiorców sprawozdań z przeprowadzonego audytu. Sprawozdanie audytora wewnętrznego jest przekazywane kierownikowi jednostki i kierownikowi komórki audytowej, nie jest udostępniane innym pracownikom i osobom z zewnątrz. Nie ma tych ograniczeń w stosunku do sprawozdania biegłego rewidenta z badania sprawozdania finansowego. Biegły rewident wydaje opinię wraz z raportem o zbadanym sprawozdaniu finansowym organowi nadzorczemu i zarządowi jednostki, do którego obowiązków należy przekazanie tych dokumentów urzędowi skarbowemu, sądowi rejestrowemu i organowi uprawnionemu do ich publicznego ogłoszenia.

Audyt wewnętrzny stanowi ważny instrument wspomagający zarządzanie, gdyż jest zorientowany na osiąganie celów jednostki, identyfikuje i ocenia w sposób obiektywny i niezależny ryzyko działalności, pomaga zarządzać ryzykiem, usprawniać działalność i tworzyć wartość dodaną (por. [18, s. 24]).

Chociaż ustawowo określonym celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest prawidłowe oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową, jak też wynik finansowy jednostki, to w opinii należy wskazać również na stwierdzone podczas badania poważne zagrożenia kontynuacji działalności przez jednostkę. Dla kierownictwa jednostki i osób sprawujących nad nią nadzór ważne mogą być informacje biegłego rewidenta o skutkach zaistnienia szczególnych zdarzeń lub warunków o potencjalnym wpływie na badane sprawozdanie finansowe określonych rodzajów ryzyka i zagrożeń, o istotnych słabościach kontroli wewnętrznej czy nieskoordynowanych nieprawidłowościach wykrytych przez biegłego rewidenta. Wykorzystanie tych informacji powinno usprawniać zarządzanie jednostką.

¹ W niniejszym artykule przez „audyt finansowy” należy rozumieć łącznie audyt wewnętrzny (*financial internal audit*) i zewnętrzny (*financial external audit, auditing*).

Tabela 3. Charakterystyka audytu wewnętrznego i zewnętrznego

Audyt wewnętrzny	Audyt zewnętrzny
Audyt wewnętrzny wspiera zarządzanie jednostki w której jest zatrudniony, wnosząc do niej wartość dodaną	Wyniki pracy audytora zewnętrznego służą głównie jednostkom z otoczenia przedsiębiorstwa, zainteresowanym jego sytuacją gospodarczą i finansową
Audyt wewnętrzny jest pracownikiem przedsiębiorstwa lub jednostki nadrzędnej albo nadzorującej	Audyt zewnętrzny jest osobą w pełni niezależną od przedsiębiorstwa, które zleciło mu przeprowadzenie audytu
Audyt wewnętrzny monitoruje system kontroli wewnętrznej, lecz większą uwagę zwraca na wydarzenia przyszłe	Audyt zewnętrzny koncentruje się na badaniu zdarzeń zaistniałych w przeszłości, a zwłaszcza na ocenie prawidłowości informacji prezentowanych w sprawozdaniu finansowym
Audyt wewnętrzny ocenia wszystkie obszary (dziedziny) działalności przedsiębiorstwa w aspekcie finansowym i niefinansowym	Audyt zewnętrzny bada zasoby i działalność przede wszystkim w wyrażeniu pieniężnym (wartościowym)
Audyt wewnętrzny wykonuje czynności w sposób ciągły przez cały rok	Audyt zewnętrzny przeprowadza badania w okresach krótszych niż rok
Audyt wewnętrzny bieżąco pomaga identyfikować ryzyko i oceniać zagrożenia w działalności przedsiębiorstwa	Audyt zewnętrzny identyfikuje ryzyko i wskazuje zagrożenia dla działalności przedsiębiorstwa sporadycznie
Audyt wewnętrzny dobrze zna przedsiębiorstwo w którym pracuje	Audyt zewnętrzny zapoznaje się z przedsiębiorstwem bezpośrednio lub w czasie wykonywania umowy o usługę audytową

Źródło: opracowanie własne na podstawie [18, s. 89-89].

Efektywność audytu finansowego można podnieść dzięki współpracy audytorów wewnętrznych z biegłymi rewidentami. Może ona przybierać następujące formy:

- koordynacji prac audytorskich w celu wyeliminowania przypadków wykonywania dwukrotnie tych samych prac,
- udostępnienia biegłym rewidentom raportów z przeprowadzonych audytów wewnętrznych, odpowiedzi na wcześniejsze ustalenia i wnioski, a także wyników działań podjętych w związku z rekomendacjami zawartymi w raportach i sprawozdaniach,
- nadzoru nad wykonywaniem działań korekcyjnych, wynikających z ustaleń i raportów biegłych rewidentów oraz pism kierowanych do zarządów jednostek,
- udostępnienia biegłym rewidentom raportów innych kontroli zewnętrznych (por. [15, s. 119]).

5. Zakończenie

Ryzyko stanowi szczególny stan niepewności, który można zidentyfikować i oszacować za pomocą różnych metod rachunku prawdopodobieństwa, analizy czynników ograniczających badania struktury asortymentowej produkcji i sprzedaży, relacji między kosztami stałymi i zmiennymi itp. Im większa jest niepewność i ryzyko prowadzonej działalności gospodarczej, tym trudniej osiągnąć założone cele.

Skuteczne zarządzanie w warunkach ryzyka wymaga zebrania i opracowania informacji, umożliwiających zastosowanie procedur identyfikacji, oszacowania i planowania ryzyka oraz ograniczenia skutków ryzyka. Istotną część tych informacji dostarcza „rachunkowość *sensu largo*”. Ustawa o rachunkowości zobowiązuje przedsiębiorstwa do dokonania oceny zdolności do kontynuowania działalności przez jednostkę, do przestrzegania określonych zasad w zakresie wyceny składników majątku i źródeł jego finansowania, wykazywania realnych kosztów bez względu na wynik finansowy, prowadzenia rachunkowości zabezpieczeń, a także do tworzenia rezerw (na zobowiązania i straty, na utratę wartości aktywów, na koszty, kapitałowych), mających na celu zabezpieczenie jednostki przed prawdopodobnymi niekorzystnymi skutkami procesów gospodarczych.

Należy zaznaczyć, że mimo dużej roli rezerw w zarządzaniu przedsiębiorstwami działającymi w warunkach konkurencji i zmienności otoczenia, w praktyce nie mogą one uchronić jednostek gospodarczych przed niekorzystnymi wynikami podjętych decyzji. Główną przyczyną jest brak stuprocentowej pewności, że decyzje podejmowane w dniu dzisiejszym będą w przyszłości realizowane, ściśle według przyjętych *a priori* założeń. Dlatego E. Nowak [13, s. 30] proponuje, aby część dochodu z działalności przedsiębiorstwa przeznaczyć na pokrycie strat związanych z podejmowaniem ryzyka i działaniem w warunkach niepewności oraz podejmowaniem sondażowych decyzji.

W praktyce duże znaczenie ma rachunkowość zarządcza, którą określa się jako proces zapewniający pomiar i prezentację informacji finansowych i niefinansowych ułatwiających kierownikom różnych szczebli wytyczenie i implementację celów organizacji [3, s. 71]. Zadaniem tej rachunkowości jest wspieranie menedżerów w realizacji poszczególnych funkcji zarządzania przez dostarczenie informacji wykorzystywanych w podejmowaniu decyzji na różnych poziomach zarządzania przedsiębiorstwem.

W ostatnich latach wzrasta liczba dużych jednostek gospodarczych wprowadzających audyt wewnętrzny, uznany za jeden z nowoczesnych narzędzi zarządzania. Spośród wielu rodzajów audytu wewnętrznego warto zwrócić uwagę na audyt finansowy, który wraz z zewnętrznym audytem finansowym (audytingiem), może efektywnie pomagać w podejmowaniu decyzji krótko i długoterminowych, chroniąc przedsiębiorstwo, przynajmniej częściowo, przed ujemnymi skutkami ryzyka.

Literatura

- [1] Buk H., *Nowoczesne zarządzanie finansami. Planowanie i Kontrola*, C.H. Beck, Warszawa 2006.
- [2] Czajor P., *Zarządzanie ryzykiem z perspektywy systemu rachunkowości*, [w:] *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. III, red. Z. Messner, AE, Katowice 2006.
- [3] Jaruga A.A., Nowak W.A., Szychta A., *Rachunkowość zarządcza. Koncepcje i zastosowania*, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania, Łódź 1999.
- [4] Kamela-Sowińska A., *Istota i klasyfikacja ryzyka w rachunkowości zarządczej*, [w:] W. Gabrusewicz, A. Kamela-Sowińska, H. Poetsche, *Rachunkowość zarządcza*, PWE, Warszawa 2000.
- [5] Knight F., *Risk. Uncertainty and Profit*, Beard Books, Washington DC 2000.
- [6] Kiziukiewicz T., *Rachunkowość zarządcza jako element systemu zarządzania*, [w:] *Rachunkowość zarządcza*, pod red. T. Kiziukiewicz, Ekspert, Wrocław 2005.
- [7] Kiziukiewicz T., *Ryzyko jako element strategicznej rachunkowości zarządczej*, [w:] *Aktualne problemy rachunkowości przedsiębiorstw i instytucji*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 1998.
- [8] Koźmiński A.A., *Zarządzanie w warunkach niepewności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- [9] Kaczmarek T.T., *Zarządzanie ryzykiem handlowym i finansowym dla praktyków*, ODDK, Gdańsk 1999.
- [10] Kaczmarek T.T., *Zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie eksportującym*, ODDK, Gdańsk 2001.
- [11] Kendall R., *Zarządzanie ryzykiem dla menedżerów*, Liber, Warszawa 2000.
- [12] Michalski D., Krysta B., Lełątko P., *Zarządzanie ryzykiem energii elektrycznej*, Instytut Doskonalenia Wiedzy o Rynku Energii, Warszawa 2004.
- [13] Nowak E., *Zaawansowana rachunkowość zarządcza*, PWE, Warszawa 2003.
- [14] Tarczyński W., Mojsiewicz M., *Zarządzanie ryzykiem*, PWE, Warszawa 2001.
- [15] Sawicki K., Winiarska K., *Badanie sprawozdań finansowych w warunkach funkcjonowania audytu i kontroli wewnętrznej*, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa 2006.
- [16] Szychta A., *Cele rachunkowości jednostek gospodarczych a główne tendencje rozwoju praktyki i teorii rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 17 (73), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2003.
- [17] Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, DzU 2002, nr 76, poz. 64 ze zm.
- [18] Winiarska K., *Teoretyczne i praktyczne aspekty audytu wewnętrznego*, Difin, Warszawa 2005.

THE IMPORTANCE OF ACCOUNTING AND FINANCIAL AUDIT IN MANAGING AN ENTERPRISE RUNNING AN ACTIVITY UNDER RISK

Summary

The activity of an enterprise is connected with risk leading to bankruptcy of many entities. Aiming at minimizing negative effects of risk, the management searches for miscellaneous methods and tools and uses them.

The paper presents in what way financial and management accounting as well as internal and external financial audit support managing large enterprises which operate under risk.